

Головко Л.В.

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу проблем формування соціального капіталу
Інститут демографії та досліджень якості життя
імені Михайла Птухи НАН України*

ЕКОСИСТЕМНІ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Сучасний етап розвитку територіальних громад України характеризується поєднанням глибоких структурних трансформацій, зумовлених децентралізацією, та безпрецедентних викликів, пов'язаних із повномасштабною війною. Руйнування економічної й соціальної інфраструктури, втрата виробничого потенціалу, внутрішня міграція населення, релокація бізнесу та зростання потреб у соціальній підтримці актуалізують пошук нових підходів до відновлення і розвитку громад. У цих умовах традиційні інструменти місцевої економічної політики виявляються недостатніми, що зумовлює необхідність переходу до комплексних, інтегрованих моделей розвитку.

Дедалі більшого поширення набуває екосистемний підхід, який розглядає територіальну громаду як динамічну систему взаємодії різних акторів – органів місцевого самоврядування, бізнесу, освітньо-наукових установ, громадських організацій, фінансових інституцій та міжнародних партнерів. Такий підхід акцентує увагу не лише на наявності ресурсів, а й на якості зв'язків між учасниками, рівні довіри, інституційній спроможності та здатності до спільного вироблення рішень. Саме ці чинники, відповідно до аналітичних підходів ОЕСД, визначають стійкість локальних економік у кризових і посткризових умовах.

Ключовими компонентами екосистемних моделей взаємодії в територіальних громадах є: інституційний (місцева влада, агенції розвитку, комунальні установи); економічний (малий і середній бізнес, соціальне підприємництво, кластери); інноваційно-освітній (університети, дослідницькі центри, хаби, бізнес-інкубатори); соціальний (громадські організації, волонтерські мережі, неформальні ініціативи); фінансово-інвестиційний (банки, донорські програми, міжнародна технічна допомога). Саме взаємозалежність і комплементарність цих елементів створює умови для ефективного відновлення громад, особливо в умовах криз і воєнних викликів.

Екосистемний підхід дозволяє: мобілізувати ендегенні ресурси громад; поєднати гуманітарне відновлення з економічним розвитком; стимулювати локальні ланцюги створення доданої вартості; підвищити адаптивність громад до глобальних викликів. В умовах воєнного стану в Україні такі моделі сприяють

швидкому перезапуску підприємницької діяльності, релокації бізнесу, відновленню зайнятості та соціальної інфраструктури.

Одним із практичних емпіричних прикладів реалізації екосистемного підходу є співпраця територіальних громад з міжнародними програмами підтримки, зокрема в рамках ініціативи «U-LEAD з Європою». Ця ініціатива працює зі значною кількістю громад у різних областях України для розробки Програм комплексного відновлення (ПКВ) для подолання викликів воєнного стану та стимулювання локального економічного розвитку. Участь у таких програмах передбачає інтеграцію місцевих органів влади, громадських діячів, бізнесу та експертних груп, що є характерною рисою екосистемної моделі взаємодії. Впровадження ПКВ дозволяє громадам визначити стратегічні напрямки, які включають підтримку підприємницьких ініціатив, розвиток інфраструктури й мобілізацію ресурсів для довгострокового зростання.

У контексті модернізації екосистем територіальних громад, важливим елементом є цифрова трансформація процесів управління та співпраці між локальними акторами. Модернізація взаємодії громад, бізнесу та громадян через цифрові рішення сприяє формуванню нових моделей партнерства й мережевої взаємодії, які включають адміністративні, економічні, соціальні та екологічні аспекти. Це підсилює місцеві екосистеми завдяки прозорішим процесам ухвалення рішень та ефективнішій координації між учасниками локального розвитку.

Цифрові технології стають не лише інструментом оптимізації процесів, а й каталізатором трансформації традиційних моделей взаємодії в громадах, підсилюючи їхню здатність до інновацій та адаптації. У тих громадах, де спостерігається висока концентрація внутрішньо переміщених осіб (ВПО), локальні ініціативи щодо підтримки підприємництва серед таких груп стають частиною екосистемної моделі відновлення. Розвиток підприємницької активності серед ВПО та ветеранів війни сприяє як економічній реінтеграції, так і загальній системній адаптації локального ринку праці та соціальної структури [1].

Однією з практичних форм реалізації екосистемного підходу є кластерні та партнерські моделі, зокрема публічно-приватне партнерство, локальні інноваційні кластери, соціально-орієнтовані екосистеми. Кластери та міжсекторні партнерства підвищують ефективність регіонального відновлення та інноваційної спеціалізації територій. Для українських громад це означає перехід від фрагментарних проєктів до системної взаємодії, де кожен учасник екосистеми виконує визначену роль у досягненні спільної мети розвитку.

Екосистемні моделі взаємодії не лише забезпечують економічне відновлення, а й формують довгострокову соціально-економічну стійкість

територіальних громад. Через розвиток людського капіталу, інновацій та соціального підприємництва громади здобувають здатність до самовідновлення та стратегічного планування майбутнього розвитку. У цьому контексті екосистемний підхід корелює з концепціями сталого розвитку, «build back better» та смарт-спеціалізації, що дедалі активніше імплементуються в регіональній політиці України.

На разі актуальності набуває дієвість екосистеми DREAM, що стала потужною платформою для залучення коштів на відновлення територіальних громад. Відповідно до стандартів політики згуртованості ЄС сформовано Єдиний проєктний портфель (ЄПП) держави на 2026 рік. За даними Міністерства розвитку громад та територій України до ЄПП входять 131 інвестиційний проєкт та 64 програми, які відповідають пріоритетним напрямам, 761 середньостроковий план інвестицій (СПІ) громад та 21 план обласних військових адміністрацій. На разі понад 487 територіальних громад здійснюють експертну оцінку та формування власних ЄПП [2]. Державне фінансування проєктів отримує громада, за наявності його в системі DREAM. З метою масштабування та активізації трансформаційних змін організовано та проведено понад 60 навчальних тренінгів для 250 представників громад.

Таким чином, екосистемні моделі взаємодії є методологічною та практичною основою відновлення територіальних громад України в умовах війни та повоєнної трансформації. Вони забезпечують інтеграцію економічних, соціальних та інноваційних процесів, сприяють ефективному використанню місцевого потенціалу та підвищують стійкість громад до кризових викликів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на емпіричний аналіз функціонування локальних екосистем відновлення та оцінку їх впливу на довгостроковий розвиток громад.

Список використаних джерел:

1. Новікова О. Ф., Остафійчук Я. В., Азьмук Н. А., Панькова О. В., Новак І. М., & Касперович О. Ю. Трудоресурсне забезпечення економічної безпеки на засадах стійкості. *Вісник економічної науки України*. 2025. - №1(48). С.114–118.
2. *Добре багаторівневе врядування, регіональна політика, реформа РІМ та розвиток екосистеми DREAM*. URL: <https://surl.li/loojno>